

Błażej Kmieciak

Rola filmów fabularnych w prewencji wykorzystania seksualnego dzieci

The role of feature films in the prevention of child sexual abuse

Temat ochrony dzieci przed przemocą seksualną zaliczyć można obecnie do kluczowych wątków debaty społecznej. Mowa tutaj o ochronie dzieci przed krzywdzeniem ze strony zarówno osób najbliższych, jak i wykorzystaniem, którego sprawcami są inne, znane im osoby bądź też obce postacie. Każda z przedstawianych publicznie spraw o podobnym charakterze wzbudza zarówno zaciekawienie, jak i oburzenie. Współczesna psychologia oraz pedagogika w sposób bardzo wyraźny zwraca uwagę na destrukcyjne skutki doświadczenia przez dziecko seksualnego wykorzystania.

W polskiej dyskusji politycznej, prawnej i medialnej powrót tematu przestępstwa pedofilii niejednokrotnie pojawia się w chwili przedstawiania ważnych, dokumentalnych opracowań filmowych. W ostatnich latach kilkakrotnie miała miejsce podobna sytuacja. Cechą wspólną tego typu materiałów było zwrócenie przez ich twórców uwagi na dwie kluczowe postaci omawianego tematu: osobę skrzywdzoną oraz sprawcę. W filmach dokumentalnych widz mógł usłyszeć głos osoby, która w dzieciństwie była skrzywdzona. Często widać było również postać osoby wskazanej jako sprawca. Wpływ podobnych produkcji na społeczeństwo posiada z całą pewnością istotne znaczenie.

W tym miejscu pojawia się jednak pytanie: czy na wspomniane powyżej społeczeństwo istotny, pozytywny wpływ w tym zakresie mogą mieć również filmy fabularne zwracające uwagę na sytuację dzieci, które doświadczyły przemocy seksualnej? Czy w dzisiejszych czasach pojawiania się kolejnych produkcji filmowych omawiany tutaj wątek może się „przebić”? Czy temat ochrony dzieci przed krzywdzeniem może być

przedstawiony przez aktorów i twórców filmowych w sposób, który będzie mieć prewencyjny wpływ?

W poniższym artykule podjęta zostanie próba udzielenia odpowiedzi na wskazane tutaj pytanie.

Słowa kluczowe: prawa dziecka, pedofilia, prewencja, rodzina, media

The issue of protecting children against sexual violence is currently one of the key topics of social debate. This is about protecting children from harm from their closest relatives, as well as from abuse perpetrated by other people they know or strangers. Each of the publicly presented cases of a similar nature arouses both curiosity and outrage. Modern psychology and pedagogy clearly draw attention to the destructive effects of a child experiencing sexual abuse.

In the Polish political, legal and media discussion, the topic of the crime of pedophilia often returns when important documentary film studies are presented. A similar situation has occurred several times in recent years. A common feature of this type of materials was that their creators drew attention to two key figures in the topic discussed: the wronged person and the perpetrator. In documentaries, the viewer could hear the voice of a person who was harmed as a child. The figure of the person identified as the perpetrator was also often visible. The impact of similar productions on society is certainly important.

However, a question arises here: Can feature films drawing attention to the situation of children who have experienced sexual violence also have a significant, positive impact on the society mentioned above? In today's times of new film productions, can the thread discussed here "break through"? Can the topic of protecting children from harm be presented by actors and filmmakers in a way that will have a preventive impact?

The following article will attempt to answer the question indicated here.

Key words: children's rights, pedophilia, prevention, family, media

Uwagi wprowadzające

Temat wykorzystania seksualnego dzieci znajduje się w grupie zagadnień, które – w krytycznej ocenie zjawiska – jednoczą polskie społeczeństwo. Z jednej strony dostrzegamy, że Polacy w większości przypadków opowiadają się p.. za surowszymi arami dotyczącymi sprawców podobnych przestępstw. Z drugiej zaś strony, obserwując np. głosowania poselskie, widać, iż projekty ustaw mające zwiększyć poziom bezpieczeństwa dzieci jednoczą polityków ponad podziałami¹. Warto pamiętać, że obecny poziom i charakter debaty dotyczących w szczególności prewencji wykorzystania seksualnego jest swoistą wypadkową zdarzeń, jakie obserwujemy od *de facto* kilku już dekad. Pierwszy raz głośna dyskusja dotycząca zjawiska wykorzystania seksualnego dzieci miała miejsce w Polsce w okresie, w którym na początku XXI w. o podobne działania przestępcze oskarżony został jeden z czołowych polskich psychologów dziecięcych. Zdarzenie to było szeroko komentowane w mediach także z racji stanowczego głosu, jaki w obronie wskazanej osoby wypowiedzieli znani polscy psychologowie². W kolejnych latach pojawiał się omawiany wątek także w kontekście przestępstw pedofilskich, o które oskarżony był jeden z czołowych polskich dyrygentów³. Następnie próżno szukać ważnych dla całego kraju dyskusji dotyczących potrzeby zwiększenia bezpieczeństwa dzieci. Aspekt ten pojawił się w 2017 r., gdy znowelizowano art. 240 Kodeksu karnego: mowa tutaj o wprowadzeniu prawnego obowiązku poinformowania organów ścigania o wiarygodnym podejrzeniu pojawienia się przestępstwa pedoflinego⁴. Z trudną do porównania intensywnością zagadnienie ochrony dzieci przed przemocą seksualną pojawiło się w Polsce z chwilą opublikowania w maju 2019 r. filmu pt. „Tylko nie mów nikomu”. Materiał ten jako pierwszy w naszym kraju dokument przedstawiał perspektywę osób dorosłych, które w dzieciństwie były wykorzystane seksualnie przez niektórych duchownych, których wypowiedzi także znalazły się w omawianym tutaj materiale. Jedną

¹ Depesza: *Polacy chcą surowszych kar dla pedofilów*, „PAP”, źródło: <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1048690%2Cpolacy-chca-surowszych-kar-dla-pedofilow.html>.

² Materiał: *Życie i proces Andrzeja Samsona*, „Uwaga TVN”, <https://uwaga.tvn.pl/reportaze/zycie-i-proces-andrzeja-samsona-ls6688744>.

³ Zob. więcej: K. Szewczyk, R. Kubiak, *Kazus Wojciecha Kroloppa*, „Interdyscyplinarne Centrum Etyki UJ”, Kraków 2014r., s. 1–9 oraz M. Kącki, Maestro. Historia milczenia, Biblioteka Gazety Wyborczej, Warszawa 2013.

⁴ Zob. E. Grycan, *Ocena zmiany art. 240 § 1 k.k. przez rozszerzenie zawartego w nim katalogu czynów zabronionych o art. 197 § 3 i 4 k.k.*, „Zeszyty Prawnicze”, Nr, 2, 2018, s. 125–140.

z konsekwencji wyemitowania tego dokumentu było uchwalenie ustawy, która powoływała do istnienia Państwową Komisję ds. przeciwdziałania przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15. Dokładnie rok później, przed premierą drugiej części wskazanej tutaj produkcji, powołano pierwszych członków tej instytucji⁵. W dalszych latach poszczególni przedstawiciele mediów tradycyjnych i internetowych publikowali kolejne dokumenty zwracające uwagę w szczególności na sytuację dzieci, które mogły doświadczyć wykorzystania seksualnego. Z jednej strony mamy takie filmy, jak „Nic się nie stało” oraz „Bagno”, które przedstawiają m.in. sposób działania sprawców reprezentujących zawody artystyczne. Z drugiej perspektywy np. w 2023 r. pojawiły się materiały zwracające uwagę na – jak zaznaczano – przestępcze działania młodzieżowych, internetowych idoli, którzy mieli dopuścić się przestępstw seksualnych wobec swoich fanek, które nie ukończyły 15 r.ż.⁶

Pojawienie się ww. filmów o dokumentalnym charakterze wywoływało nieuchronnie debatę dotyczącą poziomu bezpieczeństwa dzieci. Co warte odnotowania każda z podobnych debat ustępowała stosunkowo szybko miejsca innym tematom, które zajmowały wówczas polską opinię publiczną. Zjawisko swoistego zmęczenia tematem tłumaczyć może charakter przestępstwa, które opisują omawiane tutaj filmy. Zatrzymanie się bowiem dłużej na omawianych tutaj wątkach u znacznej większości osób wywoływać może silnie negatywne uczucia. Czy jednak podobny stan pojawia się w chwili, w której oglądamy filmy fabularne, w których to jednym z wątków jest wykorzystanie seksualne dziecka?

W polskiej przestrzeni medialnej od dłuższego czasu pojawiają się – w szczególności amerykańskie – produkcje, które zatrzymują się na problematyce przestępstw o pedofilnym charakterze. Z jednej strony spotykamy produkcje, które skupiają się bezpośrednio właśnie na tym wątku. Z drugiej zaś perspektywy bez trudu widzimy, że temat ten stanowi bazę dla innych obszarów, które twórcy produkcji chcieli przedstawić. Co jednak ciemnawie mowa tutaj o filmach, które często z dużą wnikliwością zwracają uwagę nie tylko na sam czyn, ale także na jego

---

⁵ B. Kmiecik, M. Wijas, *The Problem of Pedophilia in the Catholic Church from the Perspective of Selected Social and Legal Contexts*, „Journal of Research in Humanities and Social Science”, 2021, vol. 9, nr 9, s. 49–55.

⁶ Zob. np. P. Klimczak, *Dlaczego YouTube’a trzeba się bać, a Pandora Gate może się powtórzyć*, „Polityka”, 03. 2024, źródło: <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/ludzieistyle/2246899,1,dlaczego-youtubea-trzeba-sie-bac-a-pandora-gate-moze-sie-powtorzyc.read>.

konsekwencje. Pokazują tym samym zarówno sytuację osoby skrzywdzonej, charakteryzują działanie sprawcy, a także prezentują sytuacje osób, które są najbliższej cierpiącego dziecka.

Metodologia i cel pracy

Przedstawiona powyżej perspektywa motywuje do skonstruowania kluczowego pytania, jakie towarzyszyć nam będzie w poniższych rozważaniach. A zatem: czy filmy fabularne mogą być skutecznym narzędziem prewencji wykorzystania seksualnego dzieci poniżej lat 15? W tym miejscu należy wskazać, że przez słowo „prewencja” należy rozumieć aktywność zapobiegawczą: mowa tutaj zwłaszcza o zapobieganiu przestępstwom⁷.

Produkcja filmowa przedstawiona w formie popularnej stanowi codzienny element towarzyszący człowiekowi. Jest ona tym bodźcem zewnętrznym, który oddziaływanie na jednostkę w określony sposób. Co ważne, sposób owego oddziaływania z założenia jest przyjmowany przez odbiorcę bez sprzeciwu, innymi słowy ma on świadomość tego, że obrazy, które dostrzeże mogą nie być dla niego obojętne. Literatura przedmiotu wskazuje, że: „W sytuacji komunikacyjnej, jaka ma miejsce w czasie projekcji, wykorzystywana jest cała szerokość kanału informacyjnego (...) od „przyjemności semantycznej” po „przyjemność estetyczną”⁸. Kontekst prewencji krzywdzenia dzieci uświadamia jednak, że produkcja filmowa może również oddziaływać na widza w sposób szokujący oraz zaskakujący, niejednokrotnie powodując w nim pojawienie się zaskoczenia, szoku, a nawet wybranych objawów zaburzeń stresowych – pourazowych. Z całą pewnością podobne konsekwencje nie są regułą i zależą zarówno od własnych predyspozycji jednostki, jak i częstotliwości zapoznawania się przykładowo z filmowymi materiałami, jakie wywoływać mogą np. zdziwienie lub wręcz oburzenie⁹. Być może dlatego metoda analizy zawartości filmów spotyka się z zainteresowaniem dydaktyków zachęcających studentów do sięgania

---

⁷ Por. Hasło *Prewencja*: „Słownik Języka Polskiego”, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, źródło: <https://sjp.pwn.pl/slowniki/prewencja.html>.

⁸ S. Czyżewski, *Analiza formalna filmu – analiza warsztatowa – analiza „partyturowa”... (?)*, „Images”, Nr. 23, 2014, s. 168 (165–177).

⁹ Zwraca na to uwagę m.in. M. Bilewicz, zaznaczając, że ekspozycja na treści zawierające przemoc powodować mogą u widza negatywne, wręcz traumatyczne konsekwencje. Zob. M. Bilewicz, *Traumaland, Polacy w cieniu przeszłości*, Warszawa 2024, (Powyższe uwagi zaczerpnąłem z wersji audio książki, z jaką się zapoznawałem).

właśnie po podobny sposób uzyskania danych¹⁰. Dostrzec można w tym kontekście pogląd, który głoszą m.in. C. Casim i M. Drożdż, że: „Analiza zawartości to metoda, która od początku rozwoju nauk o komunikacji społecznej i mediach zajmuje w tego typu badaniach istotne miejsce, także w odniesieniu do medium, jakim jest telewizja.”¹¹. S. Michalczyk podobnie zaznacza, że „Wiele prac licencjackich, magisterskich i doktorskich oraz artykułów naukowych opiera się na analizach zawartości mediów. Jest to – obok wywiadu (ankiet), obserwacji i eksperymentu – jedna z podstawowych metod badawczych w nauce o komunikowaniu masowym (...) to metoda najczęściej stosowana zarówno w celach praktycznych, jak i akademickich”. Autor ten przypomina, że: „Jako metoda, analiza zawartości nie ma charakteru reaktywnego, tzn. nie wywiera wpływu na przedmiot swojego badania, nie posługuje się wcześniej przygotowanym i opracowanym materiałem.” Badacz ten konkluduje swoją myśl, podnosząc, że: „Opisy zawartości mają dawać odpowiedź na zasadnicze pytania: jakie są relacje mediów z rzeczywistością”¹². Z perspektywy metodologicznej zatem należy się zgodzić z W. Jakubowskim, który podkreśla, że: „Wejście w „dialog z filmem” prowadzi do aktywności widza, prowokuje interakcję z tekstem, która ma swój edukacyjny wymiar.”¹³. To właśnie perspektywa o edukacyjnym charakterze skupiła autorów książki pt. „Metody badania filmów dla dzieci” do zatrzymania się nad znaczeniem omawianej formy przekazu w pracy badawczej, m.in. odnoszącej się do sytuacji, w jakiej znajdują się osoby niepełnoletnie. Jednym z wniosków eksponowanych w przywołanej tu publikacji, jest wskazanie, że: „Przedstawiana historia i obraz, który jest jednym z jej nośników, wywołują określone reakcje u oglądającego; te są zależne od wielu czynników, m.in. od jego indywidualnych cech osobowości i wcześniejszych doświadczeń, które wpływają na dalszą interpretację filmu.”. Jak trafnie wskazano ponadto w odniesieniu do omawianego

---

¹⁰ Przykładem mogą być zajęcia prowadzone na Uniwersytecie Gdańskim. Jak wskazano w opisie: „Celem przedmiotu jest zapoznanie studentów z metodami badań nad filmem, z podstawową terminologią dotyczącą analizy dzieła filmowego, jak również wyjaśnienie podstawowych kwestii technicznych związanych z językiem filmu oraz rozwinięcie umiejętności analizy i interpretacji filmu oraz posługiwania się różnymi narzędziami analitycznymi.”. Por. Metody analizy filmu #8.0.12955 Sylabusy – Centrum Informatyczne UG, Dział Kształcenia, Uniwersytet Gdański, Gdańsk, (archiwum autora) Podobne działania realizowane były w Instytucie Kulturoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego w ramach przedmiotu „Analiza i interpretacja dzieła filmowego”, realizowanego na kierunku Kulturoznawstwo (IIr, liczba godzin 45).

¹¹ C. Sosin, M. Drożdż, *Analiza zawartości przekazów telewizyjnych w programach informacyjnych na przykładzie monitoringu TVP Info*, s. 25, (23–41).

¹² S. Michalczyk, *Uwagi o analizie zawartości mediów „Rocznik Prasoznawczy”*, 3, 95–109, 2009, s. 96, 108.

¹³ W. Jakubowski, *Film jako medium edukacyjne*, „Studia edukacyjne”, Nr 47/2018, s. 11 (95–113).

podejścia metodologicznego: „Przedmiotem badań w tym zakresie mogą być wspomniane reakcje, jakie film na bieżąco wywołuje u odbiorcy, obejmujące zwłaszcza poziom lub przebieg uwagi oraz przeżycia emocjonalne. Analizie podlegać będą np. następstwa obejrzanego filmu – odczuwana satysfakcja, zdobyta wiedza, refleksja nad daną tematyką i sensem przekazu oraz ich zależność od wstępnych oczekiwań widza.”¹⁴

Metoda analizy przekazów filmowych spotyka się w literaturze przedmiotu także z krytyką. Pojawia się zarzut, zgodnie z którym badanie zawartości podobnego typu produkcji cechuje: „ogólnikowość i zbyt szerokie ujęcie materiału badawczego”. W tym też ujęciu zaznacza się, że subiektywne podejście badacza może finalnie wiązać się z pojawieniem się „płytkich” wniosków¹⁵. Odnosząc się do powyższego, a jednocześnie przechodząc do właściwej części dalszych analiz, warto zwrócić uwagę, że każda jakościowa metoda badań wiązać się może z pojawieniem się subiektywnego spojrzenia. Film może być analizowany z perspektywy zarówno konkretnych usystematyzowanych np. terminowo elementów. Może być również potraktowany jako punkt odniesienia do ważnych, społecznych dyskusji. W tym też miejscu może stanowić on ważny impuls do dalszej debaty, mogącej wywierać pozytywny wpływ na określoną grupę. Ostatnie z przywołanych tutaj podejść pojawi się w dalszej części przedstawionego artykułu. Poniżej ukazane zostanie pięć tytułów filmowych, które w ciągu ostatnich lat pojawiły się w polskich kinach oraz telewizji. Ich wybór związany był przede wszystkim z chęcią przedstawienia prewencji wykorzystania seksualnego dzieci zarówno z perspektywy społecznej, rodzinnej, jak i indywidualnej dotyczącej w szczególności sytuacji osoby, która doświadczyła przemocy. Wątki zawarte w przywołanych produkcjach odnoszone będą do wydarzeń, materiałów i publikacji stanowiących wsparcie w dyskusji dotyczącej bezpieczeństwa osób małoletnich.

---

¹⁴ Cyt. M. Materska, G. Kata, M. Zabrocka, M. Kotlińska, *Metody badania filmów dla dzieci*, Państwowy Instytut Sztuki Filmowej, Kraków 2022, s. 43.

¹⁵ Cyt. K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych*, „Acta Universitatis Lodzianis Folia Sociologica”, 42, 2012, s. 97 (83–112).

Perspektywa społeczna

Zapoznając się z teatrem wykorzystania seksualnego dzieci, natrafić można na interesujące, a dla wielu nadal zaskakujące zjawisko. Odnosząc się do omawianej tematyki, trudno nam w sposób jednoznaczny stwierdzić, jak częstym zjawiskiem jest przestępstwo pedofilii. Z jednej strony mamy oficjalne statystyki. Pojawiają się w tym kontekście również oficjalne dane sądów na temat prowadzonych spraw związanych ze stosowaniem przemocy seksualnej wobec dzieci¹⁶. Z drugiej zaś perspektywy wiemy, że wiele ze spraw, w których stwierdzimy, iż dana osoba była w dzieciństwie wykorzystywana seksualnie, pozostawało przez wiele lat w tajemnicy¹⁷. Wskazana tutaj tajemnica może mieć dwa oblicza. Z jednej strony mowa tutaj o tym działaniu, w którym sekret wymuszony jest przez dorosłego, któremu dziecko ufa (szerzej wskazana będzie to zagadnienie poniżej). Z drugiej zaś perspektywy wiemy, że milczenie dzieci wykorzystywanych seksualnie powiązane jest z innymi przestępstwami, jakich doświadczają. Takie zjawisko przedstawione zostało w filmie „Sounds of Freedom”.

Wskazana tutaj produkcja filmowa miała w Polsce swoją kinową premierę we wrześniu 2023 r. Opowiada ona historię amerykańskiego agenta służb specjalnych, który decyduje się, by w swojej pracy całkowicie poświęcić się tematowo ochronie dzieci przed przemocą seksualną, której doświadczają, jako ofiary procederu handlu ludźmi. To interesujący obraz, który przedstawia nam kilka ważnych wątków związanych z pojawieniem się zarówno wskazanego tutaj przestępczego procederu, jak i konkretnych sytuacji dotyczących dzieci¹⁸. Z jednej zatem strony widzimy działania określonych karteli, które uprowadzając dzieci, następnie sprzedają je do miejsc, w których wskazane tutaj osoby małoletnie doświadczają przemocy seksualnej. To wątek, który w sposób szczególnie interesować może określone służby (w tym Policję), a także organizacje zajmujące się ochroną dzieci przed uprowadzeniem oraz przemocą.

---

¹⁶ Zob. Streszczenie Pierwszego Raportu Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15, Warszawa 2021, s. 14–16.

¹⁷ W preambule do ustawy z dnia 30 sierpnia 2019 r. o Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 (Dz. U. 2019 poz. 1820 z późn. zm.) odnajdujemy m.in. podobne sformułowanie: „żadne działania skierowane przeciwko wolności seksualnej i obyczajności dzieci mimo upływu lat nie mogą być chronione tajemnicą ani nie mogą ulec zapomnieniu – dla ochrony czci, praw i godności osób poszkodowanych...”.

¹⁸ Zob. Document: *Sound of Freedom: the QAnon-adjacent thriller seducing America*, “The Guardian”, źródło: *Sound of Freedom: the QAnon-adjacent thriller seducing America* | Film | The Guardian.

Jest to z całą pewnością aspekt, który mocno koreluje z elementami sensacyjnymi, w których widz już na wstępie wyobraża sobie konkretne zaangażowanie dedykowanych służb, w tym działania operacyjne, które w omawianym tutaj filmie bardzo wyraźnie zostały przedstawione. Jest jednak także druga perspektywa, która bardzo mocno powiązana jest z działaniami, jakie dotyczą walki o tytułową wolność dzieci. Mowa tutaj o doświadczeniu, które prowadzi często do dramatu. W filmie w sposób bardzo wyraźmy zwrócona została uwaga na moment, w którym dzieci zostały uprowadzone. W dość sugestywny sposób wskazano na chwilę, w której to rodzic został wyproszony za drzwi przez organizatorów konkursu dla dzieci. To w tym momencie doszło do ich porwania. Dzieci (podobnie jak rodzic) zaufały organizatorom imprezy. To interesujący aspekt wskazujący na moment pojawienia się konkretnego niebezpieczeństwa. W filmie mowa o chwili, w której rodzic zgodził się, by wyjść z spotkania. Sytuacja ta może być również przedstawiona także w sposób odmienny. Mowa tutaj o wskazaniu szerszej sytuacji, w której to dziecko nie tylko pozostaje bez opieki, ale także pozostaje w swoim świecie samotne, nie mając wsparcia w bliskiej osobie. W „Sound of freedom” pokazano nie tyle brak odpowiedzialności i troski rodzica, ile raczej zwrócono uwagę na działania manipulacyjne, jakimi posługiwać się mogą sprawcy w ramach zorganizowanej grupy. To ważne, nadal mało znane ujęcie, które pokazuje, że aktywności te są nową odsłoną niewolnictwa. Na podstawie omawianej tu produkcji powstały scenariusze lekcji, które bardzo wyraźnie zwracają uwagę na istotę przestępstwa handlu ludźmi (w tym dziećmi), w celach ich seksualnego wykorzystania. W materiałach tych dostrzec można interesujące wątki oraz pytania do dyskusji, które przedstawiają ww. przestępczy proceder jako współczesne niewolnictwo. W edukacyjnym scenariuszu przedstawiono także, jak ważne jest osobiste zaangażowanie oraz brak bierności na krzywdę dziecka. Odnosząc się do takich cech, jak jedność, empatia i współdziałanie, podkreślono znaczenie społecznych inicjatyw zmierzających do ochrony dzieci przed przemocą¹⁹. Kontekst ten nie jest obojętny wobec doświadczenia osobistego bohaterów przedstawionych w filmie. W „Sounds of Freedom” widz ma okazję z jednej strony dostrzec ból i cierpienie, jakie staje się codziennością dziecka, które doświadcza wykorzystania seksualnego.

---

¹⁹ Dokument: *Movie Discussion Guide: The Sound of Freedom*, “Justice for Immigrante”, Washington 2023, s. 1–2.

Twórcy filmu nie pokazali szczegółów konkretnych czynów przestępczych. Uznać to należy za atut filmu, który unikając epatowania przemocą, jednocześnie bardzo wyraźnie wskazując miejsca gdzie była stosowana. Przedstawione w produkcji dłuższe sentencje, w sposób jednoznaczny pozwalają widzowi na swoiste dopowiedzenie sobie, w jakiej konkretnej sytuacji jest krzywdzone dziecko. To ten aspekt kieruje nas w stronę głównego bohatera, a więc agenta Tima Ballarda, który w trakcie zapoznawania się z materiałem dowodowym jednej ze spraw podjął decyzje o zaangażowaniu się w pomoc dzieciom, które mogły zostać uprowadzone, w celu następnego wykorzystywania ich²⁰.

Problem przemocy seksualnej z perspektywy społecznej promieniującej następnie na doświadczenia osobiste bohaterów konkretnych opowieści, stał się ważnym elementem filmu pt. „Czas zabijania”. To produkcja z 1996 r., która została zrealizowana na podstawie bestsellerowej powieści J. Grishama o tym samym tytule²¹. Fabuła omawianej tutaj produkcji kieruje nas w stronę miasteczka na południu USA, w którym pod koniec ubiegłego wieku doszło do brutalnej zbrodni. Dwóch białych mężczyzn zgwałciło ok. 10-letnią ciemnoskórą dziewczynkę. W wyniku towarzyszących temu czynowi działań z użyciem przemocy ze szczególnym okrucieństwem, dziewczynka ta prawie straciła życie. Sprawcy zostali ujęci przez lokalną policję, natychmiast jednakże w małym, amerykańskim miasteczku pojawiła się wątpliwość dotycząca możliwości przeprowadzenia sprawiedliwego procesu sądowego. Lokalna społeczność składająca się z ciemnoskórych obywateli domagała się surowego wyroku dla sprawców. Z kolei przedstawiciele białej społeczności nie byli jednogłośni w ocenie omawianej tutaj zbrodni: część z nich nadal prezentowała wręcz rasistowskie poglądy, co wpływało na pojawienie się akceptacji wobec podobnego, zbrodniczego czynu dokonanego na dziecku. Świadom tego ojciec dziewczynki zabił wspomnianych dwóch mężczyzn w trakcie ich drogi z aresztu do sądu²². Omawiany tutaj film pojawia się w materiałach edukacyjnych jako przykład produkcji, w której bardzo wyraźnie do głosu dochodzi wątek związany ze stosunkiem danej osoby do tematu kary śmierci. Ojciec zgwałconej dziewczynki, grany przez Samuela

---

²⁰ B. Kmieciak, *Boże dzieci nie są na sprzedaż!* „Sound of Freedom”: film, który rodzice powinni obejrzyć, „Aleteia”, <https://pl.aleteia.org/2023/09/16/boze-dzieci-nie-sa-na-sprzedaz-sound-of-freedom-film-ktory-rodzice-powinni-obejrzec>.

²¹ Aktualne wydanie: J. Grisham, *Czas zabijania*, Wydawnictwo Albatros, Warszawa 2021.

²² Zob. M. Zacharzewski, *Czas zabijania*, „Z dała od polityki”, źródło: <https://zdalaodpolityki.pl/2021/08/03/czas-zabijania/>.

L. Jacksona, zdecydował się bowiem na działanie, które określić można mianem samosądu. Tutaj pojawia się jednakże kluczowe pytanie dotyczące przyczyny podobnego działania. Skonfliktowane w wyniku utrwalonych podziałów rasowych małe społeczeństwo lokalnego miasta było miejscem, w którym wyraźnie pojawiały się sygnały wskazujące na to, iż niemożliwym jest przeprowadzenie na tym terenie sprawiedliwego procesu sądowego, uwzględniającego sytuację skrzywdzonej dziewczynki. Do tego dodać należy charakter opisywanego tutaj czynu. Choć w filmie operator oszczędził widzom szczegółów omawianej tutaj pedofilskiej zbrodni, to jednak twórcy filmu zdecydowali się na przedstawienie tego zdarzenia w sposób, który wzbudzać może silny lęk, a także szok. Widz dostrzega bowiem twarze sprawców brutalnie gwałcących małe dziecko. Do tego w kolejnych scenach dokładnie opisano, jak wielkich cierpień doświadczyła dziewczynka²³. To właśnie w tym kontekście dochodzi do kolejnego przestępstwa, jakim jest odebranie życia sprawcom tego czynu przez ojca dziewczynki²⁴. Czyn ten wprost i bezpośrednio poważny był z specyfiką trudnego do wyobrażenia sobie przestępczego czynu, jaki został dokonany na osobie bezbronnej.

W „Czasie zabijania” poruszony został wątek wykorzystania seksualnego dziecka na kilku poziomach. Z jednej strony mamy do czynienia z dyskusjami społecznymi. W filmie widać kilka postaw względem omawianego tutaj czynu, jaki prezentują przedstawiciele lokalnej społeczności: część z nich wyraża jednoznaczne oburzenie, są tacy, którzy *de facto* nie widzą w nim nic złego, odbierając cechy człowieczeństwa przedstawicielom innych ras niż biała. Trzecia grupa osób wydaje się psychospołecznie najciekawsza. Mowa tutaj np. o policjantach, którzy sami będąc ojcami, jednoznacznie potępiają takie zachowanie, jednocześnie regularnie przypominając, że dokonane zostało na ciemnoskórej dziewczynce.

---

²³ Filmowy widz dostrzega omawiany tutaj czyn niejako z perspektywy tego, co widziało dziecko: dostrzegamy bowiem twarze sprawców. Już na samym początku książki natomiast, czytelnik zapoznawany jest z dokładnym opisem przestępstwa wskazującym krok po kroku na działania podejmowane wobec dziecka ze szczególnym okrucieństwem.

²⁴ Wątki te stały się istotnym elementem programów edukacyjnych. W sieci dostępne są m.in. wykorzystywane na terenie USA sprawdziany związane z fabułą tego filmu. Zob. np. Dokument: *Worksheet A yime to kill, „Tecumseh Local School”*, dostępny w: <https://www.tecumseh.k12.oh.us/Downloads/Wks%20A%20Time%20To%20Kill.pdf>.

Element rasy zostaje tutaj w jakiejś mierze intuicyjnie dodany²⁵. Inny element odnoszący się do przestępstwa pedofilii bezpośrednio skorelowany jest z postacią sprawców. To właśnie ich kreacja w omawianym tutaj filmie posiada bardzo ważne cechy, które odnieść można do obszarów o przewencyjnym charakterze. Po lekturze omawianego filmu w sposób naturalny pojawia się bowiem pytanie: Kto jest sprawcą czynów pedofilskich? „Czas zabijania” kreśli nam w tym aspekcie odpowiedź, która z jednej strony zasługuje na akceptację, a z drugiej, z perspektywy doniesień współczesnej nauki powinna zostać poddana krytyce. Dziecko w omawianym tutaj filmie zostało brutalnie wykorzystane przez obcych sobie mężczyzn, którzy popełnili zbrodnię, będąc pod wpływem alkoholu oraz prezentując rasistowskie poglądy. Tutaj należy wskazać, że podobny charakter przestępstw należy do rzadkości. Owszem, m.in. polskie dane kryminologiczne wskazują, że sprawcy w chwili czyny bardzo często byli pod wpływem alkoholu. Większość jednak z nich była wcześniej znana dziecku. Innymi słowy, czym ten nie był niespodziewany, impulsywny i nagły, np. dokonany na ulicy. Miał on natomiast bardzo często miejsce w pomieszczeniu/ miejscu które znane było dziecku, które ufało sprawcy²⁶. Trzeba jednakże w tym, miejscu wskazać, że perspektywa, jaką kreśli nam omawiany film, może mieć istotne znaczenie. Jak wskazuje J. Zmarzlik od wielu lat pracująca terapeutycznie z dziećmi, które zostały wykorzystane seksualnie, nie ma jednego katalogu objawów, jakie doświadcza dziecko, które było seksualnie wykorzystane²⁷. W praktyce tej klinicystki pojawiła się jednakże sytuacja, w której to dziewczynka doświadczyła niechcianego dotyku ze strony obcego ekshibicjonisty. Sytuacja ta wywołała następnie silną traumę, która wymagała długiej terapii²⁸. Tym samym, choć faktem jest, że przestępstwa pedofile rzadko dokonują osoby nieznanne dziecku, to jednocześnie ich istnienie bez trudu możemy

---

²⁵ Wątek ten stanowi ważną część debaty, do której zachęceni są nauczyciele prowadzący zarówno lekcje nauk społecznych, lekcje kultury, jak i języka angielskiego na terenie USA. Widać to wyraźnie w programie edukacyjnym, jak został poświęcony właśnie omawianemu tutaj tytułowi: Zob. J. Turner, *A Time to Kill, Novel*, „Teachers Guide”, Random House”, Broadway, New York, NY, s. 1–10 (dostępny online: https://images.penguinrandomhouse.com/teachers_guides/9780385338608.pdf).

²⁶ Zob. Pierwszy Raport Państwowej Komisji ds do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15, Warszawa 2021, s. 113, 136, 138.

²⁷ Dokument: *Problem wykorzystywania seksualnego dzieci*, „Balans Bieli”, Telewizja Polska, Warszawa 2023, źródło: <https://www.youtube.com/watch?v=f-28sykWUls>.

²⁸ Zob. A. Golus, *Dajemy dzieciom siłę. Droga Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę ku dzieciństwu bez przemocy*, Warszawa 2023, s. 93.

także odnotować, widząc ponadto, jak destruktywne skutki powodują dla sfery psychofizycznej dziecka.

Perspektywa indywidualna

Charakter omawianej w „Czasie zabijania” zbrodni, a także dyskusja dotycząca skutków wykorzystania seksualnego w dzieciństwie kieruje nas w stronę innego, interesującego tytułu filmowego. Mowa tutaj o produkcji pt. „Rzeka tajemnic”, w reż. C. Eastwooda. To historia trójki przyjaciół, którzy w dzieciństwie wychowywali się razem na terenie jednej z dzielnic Bostonu. Pewnego dnia jeden z nich został porwany przez dwóch mężczyzn, którzy uprowadzili go, udając wcześniej policjantów. Następnie był przez nich wielokrotnie i brutalnie wykorzystywany seksualnie. Po kilku dniach udało mu się uciec z miejsca, w którym był więziony. Jak się jednak okazało wspomniany tutaj czyn z jednej strony odbił się piętnem na lokalnej społeczności, która składała się z dobrze znających się imigranckich rodzin, irlandzkiego pochodzenia. Co jednak istotniejsze, przestępstwo to wpłynęło w sposób destruktywny na psychikę tego młodego człowieka, który odizolował się od dotąd bliskich mu ludzi²⁹.

G. Harkins, analizując społeczne znaczenie omawianego tutaj filmu, zwraca uwagę na dwa ważne wątki kierujące nas zarówno do historii, jak i do potencjalnej przyszłej aktywności o prewencyjnym charakterze. Z jednej strony odnosząc się do elementów, jakie legły u podstaw pojawienia się omawiana produkcji, zaznacza, że mowa tutaj przede wszystkim o chęci pokazania, w jaki sposób przestępstwa seksualne wobec dzieci były ukazywane pod koniec XX w. Wskazywano tym samym z jednej strony na tajemniczych sprawców, którzy stali się nową kategorią osób wywołującą strach w społecznościach. Mowa o tych osobach, które mogą stanowić zagrożenie dla dzieci z racji doświadczanych przez nich seksualnych dewiacji. „Rzeka tajemnic” zarówno w swej książkowej, jak i filmowej postaci była materiałem, który miał oddawać atmosferę zagrożenia. Atmosfera ta powodowała jednocześnie, iż temat przestępstw pedofilnych, znanych wielu osobom, był w jakiejś mierze chowany. Z jednej strony fascynował, a z drugiej przerażał. Nie było wówczas

---

²⁹ T. Adas, *Rzeka tajemnic – Przeszłość wraca z wielkim dramatem...* „Granice.pl”, źródło: <https://www.granice.pl/news/rzeka-tajemnic-opis-gdzie-obejrzec-opinie/11077>.

głośnych dyskusji na temat charakteru tego kryminalnego czynu, zachowań sprawców czy też konsekwencji wykorzystania seksualnego, jakie ponosi dziecko. W analizowanym tutaj filmie widzimy, że wszyscy znajomi dziecka mieli świadomość, że mowa jest o bolesnym czynie. W produkcji widzimy, że w tamtym czasie nie było wykształconych jeszcze umiejętności p.. werbalnych oraz sprawności emocjonalnych, by w sposób dojrzały na tym temacie się zatrzymać. Jest, jak wspomniano, także drugi, bardziej współczesny element omawianego tutaj dramatu fabularnego. Mowa o obrazie sprawcy, którego w jakiejś mierze można porównać z przestępcą wirtualnym, wręcz, jak zaznacza Harkins, z „drapieżcą/ predatorem”. Przez analogię sprawcy przestępstwa dokonanego na jednym z bohaterów filmu „Rzeka tajemnic” porównani zostają z osobami, które kryjąc się w internetowej sieci, także próbują skrzywdzić dziecko, podszywając się pod osoby, którymi nie są³⁰. Zatrzymując się na fabule omawianej produkcji, warto zwrócić uwagę na perspektywę, jaką dostrzega A. Redmon. Zdaniem tego amerykańskiego badacza filmy C. Eastwooda mają w ostatnich latach wspólną cechę. Ukazują one różne oblicza przemocy. W „Rzecz tajemnic” napotykamy na zjawisko, które określić możemy mianem powiązania istniejącego między zbrodnią, sekretem oraz przemocą. Z jednej strony widzimy, że seksualne przestępstwo popełnione wobec jednej z osób w lokalnej społeczności powoduje pojawienie się niespodziewanego sekretu. Jest on wprost związany z wstydem. Wszyscy mają świadomość, jak wiele zła doświadczyło jedno z dzieci. Jednocześnie w sposób wręcz automatyczny następuje spuszczenie kurtyny milczenia na ten fakt. Ludzie milkną, bojąc się lub wstydząc podjąć temat, a następnie znikają z życia skrzywdzonej osoby. Watek, który wpierv elektryzował, nagle znika z obszaru zainteresowania. Niestety działanie to powoduje, iż osoba, która doznała krzywdy, staje się kimś intuicyjnie wyrzuconym na margines grupy. Z czasem jej postać nabiera coraz większej tajemniczości, która sprawia, że ktoś kto doznał przemocy, sam staje się o nią podejrzany. W „Rzecz tajemnic” to właśnie relacyjna izolacja skrzywdzonego w dzieciństwie mężczyzny sprawia, iż jako jedyny przestaje on pasować do danej, lokalnej wspólnoty sąsiedzkiej³¹. Kluczowy dla omawianych tutaj wątków kontekst prewencji uwidacznia się w omawianym

---

³⁰ G. Harkins, *Virtual Predators Neoliberal Loss and Human Futures in the Cinema of Pedophilia*, “Social Text 115”, No. 2, 2013, s. 125–127 (123–143).

³¹ A. Redmon, *Mechanisms of Violence in Clint Eastwood’s Unforgiven and Mystic River*, “The Journal of American Culture”, No. 3, 2004, s. 323–325 (315–328).

tutaj filmie także w innych dwóch elementach. W pierwszym rzędzie mowa tutaj o specyfice działania sprawców. W powyżej analizowanym „Czasie zabijania” mieliśmy do czynienia najpewniej ze sprawcami przestępstwa pedofilnego dokonanego w formie „zastępczej”. Innymi słowy, takie czynniki, jak: poziom demoralizacji, nienawiść do przedstawicieli innej rasy i deficyty intelektualne mogły sprawić, że imperatyw wykorzystania seksualnego pojawił się jako impuls dążący do wykorzystania seksualnego dziecka. Sprawcy ci najpewniej jednak byli osobami, które wchodziły na co dzień w relacje seksualne z osobami dorosłymi. W „Rzeczach tajemnic” pojawia się wątek sprawców, którzy działają w inny sposób. Podszywając się pod postaci policjantów, dążą do przestępstwa seksualnego, które ukierunkowane jest bezpośrednio na dziecko. Obserwując zatem omawianą tutaj produkcję, widzimy, iż mamy do czynienia najpewniej ze sprawcami preferencyjnymi, którzy swój popęd seksualny mają ukierunkowany na dziecko, którego proces dojrzewania się jeszcze nie zakończył³². Drugi z koniecznych do wskazania wątków przedstawia nam perspektywę osoby skrzywdzonej w dzieciństwie. Mowa tutaj o bardzo wyraźnie ukazanych objawach wykorzystania seksualnego. Co jednak istotne dostrzegamy tutaj nie tyle symptomy, które prezentuje dziecko, ile raczej konkretne psychospołeczne konsekwencje, jakie wykorzystana seksualnie w dzieciństwie osoba doświadcza w dorosłości. Clint Eastwood ukazuje nam rozłożony w czasie obraz konsekwencji przemocy. Mowa tutaj zatem o wspomnianej już społecznej izolacji skrzywdzonej jednostki. Niemniej istotne jest również pojawienie się emocjonalnego wycofania w relacjach interpersonalnych, trudności w codziennym, a także zawodowym funkcjonowaniu, dominujące poczucie braku sensu życia oraz braku radości z kontaktów z innymi. Wyniki polskich badań potwierdzają, jak się zdaje, tezę kreśloną przez reżysera „Rzeki tajemnic” wskazującą na rozłożony w czasie całego życia proces doświadczania cierpienia oraz powiązanej z nią traumy. Wyniki kryminologicznych analiz Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15, jakie zawarte zostały w II Raporcie, jednoznacznie wskazują na pojawienie się w ostatnich latach w Polsce zjawiska zgłaszania organom ścigania spraw, które z mocy prawa są przedawnione.

---

³² Interesującą analizę działania sprawców, którzy kierują swoje przestępcze działania wobec dzieci oraz bezbronnych osób dorosłych przedstawił w swojej najnowszej książce o. Tomasz Franc: Zob. T. Franc, M. Dobrzyński, *Bezbronni dorośli w Kościele. Dlaczego nie potrafimy przeciwstawić się krzywdzie*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2024r., s. 51–61.

Wspomniana Komisja posiada kompetencje ustawowe do powrotu do tych spraw, które dotyczą przestępstwa popełnionego wiele lat wcześniej. Warto jednak tutaj przede wszystkim wskazać, że badane konkretne postępowania odsłaniają nam np. takie przypadki, w których dana osoba, wykorzystana seksualnie w ostatnich dekadach XX w. dopiero kilka lat temu zdecydowała się, aby powrócić do tego bolesnego doświadczenia. Wcześniejsze zderzenie się ze wspomnieniami częstokroć było niemożliwe, a zgłoszenie sprawy niejednokrotnie jest efektem przebytej terapii, która dorosłemu skrzywdzonemu w dzieciństwie dała siłę do działania³³.

Twórczość C. Eastwooda, jak wspomniano, często odnosi się do problemu szeroko rozumianej przemocy. Wątek przemocy seksualnej, której ofiarami padają dzieci pojawia się w twórczości tego aktora także w innej produkcji, w której zagrał jedną z głównych ról. Mowa tutaj o filmie pt. „Dopóki piłka w grze”. Film ten opowiada historię podupadającego na zdrowiu „łowcy talentów” amerykańskiej ligi baseballowej. Jednym z głównych wątków tej produkcji jest historia jego relacji z dorosłą już córką³⁴. Na terenie Stanów Zjednoczonych film ten analizowany był przede wszystkim z perspektywy wspomnianej tutaj, popularnej dyscypliny sportowej. Co jednak ciekawe nawet branżowe czasopisma zatrzymujące się na tej produkcji zwracają uwagę na istotny element filmu, jakim jest skomplikowana relacja istniejąca między ojcem i córką³⁵. Reżyser filmu Robert Lorenz zaznacza, że „Dopóki piłka w grze to opowieść o tym jak radzimy sobie z wyzwaniem, które przynosi nam życie oraz o wyborach i decyzjach, jakie podejmujemy kiedy nagle okazuje się, że nie potrafimy pogodzić obowiązków zawodowych ze zobowiązaniami wobec rodziny i przyjaciół”³⁶. W tym miejscu pojawia się naturalne wręcz pytanie o przyczyny trudności w kontaktach między wspomnianymi tutaj osobami. Odpowiedź na podobną wątpliwość odnaleźć można w historii rodziny głównego bohatera, którą poznajemy w trakcie lektury owej produkcji filmowej. Widzimy, że napięcie istniejące między ww. postaciami związane jest wprost z zarzutami, jakie kieruje ona wobec swojego taty. Po śmierci swojej żony nie był on w stanie pogodzić obowiązków rodzinnych oraz zawodowych i w pewnym momencie zdecydował się

³³ Drugi Raport Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15, Warszawa 2022, s. 167.

³⁴ M. Salwowski, *Dopóki piłka w grze*, „KulturaDobra.pl”, źródło: <https://kulturadobra.pl/dopoki-pilka-w-grze/>.

³⁵ R. Briley, *Moneyball*. Dir. Bennett Miller. Columbia Pictures, 2011. *DVD Trouble with the Curve*. Dir. Robert Lorenz. Warner Brothers, 2012. *DVD*. “A Journal of Baseball History and Culture”, No 2, 2013, s. 186–188.

³⁶ Materiał: *Dopóki piłka w grze*, „Interia.pl”, źródło: <https://film.interia.pl/film-dopoki-pilka-w-grze,fd,8111>.

oddać córkę do internatu. Jak się jednak okazuje, jego decyzja w sposób bezpośredni związana była z dramatycznym zdarzeniem. Chodzi tutaj o sytuację, w której córka głównego bohatera padła jako dziecko ofiarą próby molestowania seksualnego, jakiej dopuścił się jeden z mężczyzn obserwujących zawody bejsbolowe. Eastwood w jednym z dialogów wyznaje, że moment ten przeraził go, a jednocześnie uświadomił, że nie posiada on kompetencji, by zapewnić córce bezpieczeństwo i odpowiednią opiekę. Zdarzenie to spowodowało, iż doszło do fizycznego i emocjonalnego oddalenia się ojca i córki.

Wątek ten jest niejako „schowany” w filmie „Dopóki piłka w grze”. Sam jednak tytuł filmu bardzo mocno oddaje rzeczywistość, w której główny bohater, mając świadomość, iż kres jego życia jest bliski, podejmuje walkę o odbudowę zerwanych z dzieckiem relacji. Tutaj trafiamy na kluczowy element związany z prewencją wykorzystania seksualnego dzieci. Choć mowa, jak wspomniano, o zaledwie epizodzie w fabule, to jednak wątek próby wykorzystania seksualnego dziecka wskazuje na kluczowe elementy związane z ochroną dzieci przed przemocą. Główny bohater, Gus, wyrzuca sobie, że stracił w pewnym momencie z oczu swoją córkę, co pozwoliło obcemu mężczyźnie na jej uprowadzenie oraz podjęcie próby skrzywdzenia. Choć w ostatniej chwili udaremnił on seksualne wykorzystanie dziewczynki, to w jego pamięci regularnie pojawiać się zaczęły wyrzuty sumienia. Obraz ten ściśle koreluje ze znanymi w literaturze informacjami wskazującymi, że to właśnie rodzice są pierwszym elementem ochrony dzieci przed przemocą. W wypowiedziach osoby skazanej za przestępstwa wykorzystania seksualnego dzieci, jakie odnajdujemy w książce „Rozmowy z pedofilem”, wielokrotnie odnaleźć można stwierdzenie sugerujące, że dzieci, które nie mają wsparcia w rodzicach, stanowią tę grupę osób małoletnich, które mogą być bardziej narażone na przemoc ze strony osób o skłonnościach pedofilnych. Alan, odsiadujący wyrok za wielokrotne brutalne wykorzystanie seksualne dzieci, z którym w omawianej w przywołanej tu publikacji rozmawia A. Zahin, zadaje swojej rozmówczyni pytanie, czy orientuje się, jakiej muzyki słucha jej dziecko. Dodaje jednocześnie, że brak wiedzy rodziców na temat rzeczywistości, w jakiej żyje dziecko, sprawia, iż traci ono naturalną przestrzeń bezpieczeństwa. Sprawca bardzo szybko zaczyna włączać osobę małoletnią w przestrzeń wstydu, tajemnicy, której dziecko pozostawi dla siebie mając świadomość, że nie znajduje się w obiekcie

zainteresowania własnych rodziców³⁷. Zbliżoną perspektywę przedstawiają rozmówcy Anny Salter, czołowej amerykańskiej badaczki zjawiska pedofilii. W jednym z wywiadów, jakie dostępne są w sieci, wspomniana psycholog rozmawiała z kilkoma sprawcami przestępstw wykorzystania seksualnego dziecka. Jak się okazuje brak relacji dziecka z rodzicami był tym elementem, który w jakiejś mierze „motywuującym” sprawcę do działania. Uświadamiał, że nie ma on czego się obawiać w kwestii wykrycia czynu. Miał on świadomość, że włączając dziecko w przestrzeń sekretu powiązanego ze wstydem, nie musi się lękać reakcji rodziców. Ci bowiem, wykazując mniejsze zainteresowanie sytuacją własnego dziecka, niejednokrotnie – nie mając świadomości konsekwencji swojej decyzji – kierowali własne dziecko w ręce sprawcy przestępstwa pedofilnego. Ten bowiem najczęściej był osobą dobrze znaną zarówno dziecku, jak i jego rodzicom i lokalnej wspólnocie. Był postacią, która bazując na zaufaniu, jakie zbudowała, następnie podejmowała działania przestępcze względem dziecka³⁸.

Film „Dopóki piłka w grze”, jak zaznaczono, wspomina o problemie wykorzystania seksualnego dziecka w ramach pewnego epizodu w fabule. Element tej, jak jednak widać stanowił kluczowy punkt, w którym doszło do istotnej dla całej rodziny zmiany. Z jednej strony możliwe zbyt małe zaangażowanie rodzica w wychowanie dziecka mogło doprowadzić do pojawienia się dla sprawcy „okazji”. Z drugiej strony świadomość tego doprowadziła do wystąpienia wyrzutów sumienia, które niestety pogłębiły relacyjny kryzys w rodzinie. W przywołanym tutaj filmie jedną z głównych ról gra Amy Adams. Przywołana tu amerykańska aktorka znana jest również z innej roli w filmie, którego jednym z głównych wątków jest temat wykorzystania seksualnego dziecka. Mowa tutaj o fabularnym obrazie pt. „Wątpliwość”.

Przywołany film opowiada historię, jaka miała miejsce na początku lat 60. ubiegłego wieku w jednej z katolickich szkół znajdujących się na nowojorskim Bronxsie. Fabuła odnosi się do zmian społecznych, jakie miały w tamtym czasie miejsce na terenie USA. Mowa tutaj zwłaszcza o walce z segregacją rasową. W wyniku powyższego do ww. szkoły został przyjęty pierwszy czarnoskóry uczeń. Uczący w tej placówce ksiądz zdecydował się

---

³⁷ B. Kmiecik, *Rozmowy z pedofilem – spotkanie ze sprawcą przemocy seksualnej*, „Niebieska Linia”, 2021, nr 4, s. 6–7.

³⁸ A. Salter, *Sex, Lies, and Sex Offenders – Part 1 – Protect your children from dangerous people!*, źródło: <https://www.youtube.com/watch?v=0sEqWlJbEX4&t=32s>.

objąć chłopca szczególną opieką. Wspomniana powyżej Amy Adams gra siostrę zakonną, która zaczyna podejrzewać, że sposób, w jaki kapłan ten wchodzi w relację z uczniem, jest dalece niewłaściwy. Powiadamia swoją przełożoną, iż jej zdaniem dochodzić może do czynów o przestępczym charakterze³⁹. W literaturze przedmiotu spotkać się można z interesującymi analizami odnoszącymi się do wskazanego tutaj obrazu filmowego. Dwójka indonezyjskich badaczy – M.M. Hunam, M. Al. Hafizh – zwraca uwagę w jednym ze swoich tekstów, że omawiany tutaj film winien być poznawany w odniesieniu do klucza wyznaczanego przez słowo „szacunek”. Może być ono ukazywane z dwóch perspektywy: pozytywnej i negatywnej. Pierwsza z nich ukazuje nam społeczność szkolną, grupę zawodową/kościelną, która opiera się na konkretnych zasadach, w których właśnie respekt dla drugiej osoby ma szczególne znaczenie. To także szacunek, z jakim spotkał się czarnoskóry uczeń, sprawia, iż trafia on do dotąd niedostępnej dla niego szkoły. Jest jednak również negatywna odsona omawianego tutaj sformułowania. To źle pojmowany respekt powoduje, iż postawienie jakiegokolwiek zarzutu osobie stojącej istotnie wyżej w hierarchii uniemożliwia podjęcie działań wspierających dziecko. Niska społecznie pozycja, jaką wówczas zajmowało dziecko (zdane na łaskę nauczyciela), sprawia, że powiadomienie innych osób o np. doświadczanej przemocy jest niemożliwe⁴⁰. Z kolei dwójka brazylijskich badaczy S.S. Maggio i V.H. Fritsch, ukazując znaczenie omawianego tu filmu dla współczesnej kultury, skupia się na tytułowym słowie „wątpliwość”. Ani młoda zakonnica, ani jej przełożona nie są pewne, czy ksiądz dopuścił się wykorzystania jednego z dzieci. Jego argumenty, zachowanie, obserwowana relacja wskazują zarówno na możliwe pojawienie się tego czynu, jak i na jego brak⁴¹.

Analizując prewencyjne znaczenie filmu „Wątpliwość”, warto zwrócić uwagę także na inne elementy w sposób bezpośredni kierujące nas w stronę potrzebny ochrony dzieci przed przemocą. Film ten nie daje nam jasnych i konkretnych odpowiedzi na pytania, które rodzą się w trakcie jego oglądania. Twórcy pozostawiają widza *nota bene* z pewnymi wątpliwościami. Jednocześnie widzimy jednak liczne konkretne elementy,

---

³⁹ Materiał: „Wątpliwość” na Forum Filmów Nie-Zwyczajnych, źródło: „Wątpliwość” na Forum Filmów Nie-Zwyczajnych – Dobre Miejsce.

⁴⁰ Zob. więcej: M.M. Hunam, M. Al.- Hafizh, *Preserving respect in john patrick shanley's movie doubt (2008)*, „English Language and Literature E-Journal”, 2012, s. 24–37.

⁴¹ Zob szerzej: S.S. Maggio i V.H. Fritsch, *The playwright as a translator of himself: doubt, a parable on the page and on the screen*, „Itinerários, Araraquara”, No 36, 2013, s. 65–79.

które zmuszają do tego, by się zatrzymać. Przyjmując uzasadnione wątpliwości dotyczące niewinności oskarżonego o przestępcze działanie kapana, dostrzegamy postać, która posiada istotne znaczenie dla ucznia. Jest kimś, kto go chroni nie tylko w sposób emocjonalny, ale także fizyczny. Ksiądz ten jest kimś, kto uwierzył w możliwości chłopca, który w wkracza w zupełnie obcy sobie świat. Staje się on szybko ministrantem, kimś kogo otacza się zaufaniem. Potencjalne zatem kreśli nam się obraz sprawcy, który jest kimś ważnym dla dziecka, kimś z kim może mieć on sekret stanowiący element szantażu. W filmie pojawia się podejrzenie, że kapłan ten dał dziecku alkohol do wypicia. Jest w tej produkcji jednak pewien trudny do przecenienia wątek, na którym w tym miejscu warto się zastanowić. Mowa tutaj o reakcji najbliższych na potencjalną krzywdę dziecka. W trakcie jednej z rozmów, jaką odbywa przełożona zakonna z mamą chłopca, który mógł być wykorzystany seksualnie, pojawia się dla widza niespodziewana reakcja. Rodzic dziecka neguje jakąkolwiek możliwość wystąpienia krzywdy. Gdy przedstawiane są konkretne dowody możliwego wykorzystania, następuje zaprzeczenie, wyparcie, a chwilami wręcz racjonalizowanie oraz tłumaczenie potencjalnego sprawcy. E. Kusz w książkowej rozmowie z M. Terlikowską stwierdza, w kontekście nieadekwatnej troski rodzica jako swoistej jego winie: „Jeżeli mówimy o winie, to zawsze przede wszystkim jest to wina sprawcy. Trudno mówić o jakiegokolwiek winie czy zaniedbania rodziców w sytuacji, gdy ktoś z ulicy czy placu zabaw porywa dziecko i je krzywdzi. Sytuacja się nieco komplikuje, gdy mamy do czynienia z uwodzeniem przez osobę spoza domu. W takim wypadku faktycznie rodzic mógł coś zaniedbać. Miał słaby kontakt z dzieckiem, dziecko nie zostało wysłuchane, sygnały wychodzące od niego nie zostały zauważone. Jeżeli zaś sprawca należy do kręgu domowników, to ja nie wierzę, że otoczenie tego nie widziało ...”⁴². Widzimy tutaj, jak zaznaczono zaskakujące zjawisko. Ww. autorki podnoszą, że w przypadku wykorzystania seksualnego dziecka bardzo często dostrzegamy zjawisko wyparcia zdarzenia, ale przedstawiane przez samo dziecko. Traumatyczne doświadczenie niejako nakazuje, by sprawę „schować” w obszarze niepamięci⁴³. W filmie „Zwątpienie” w postawie matki chłopca dostrzegamy sytuację odmienną. Wspomniana E. Kusz podkreśla: „Nie zawsze kapłan jest uosobieniem Boga – może być kimś

---

⁴² Cyt. za: E. Kusz, M. Terlikowska, *Ja ci wierzę*, Wydawnictwo eSPe, Kraków, s. 36.

⁴³ Por. s. 111 i 207.

w rodzaju guru, autorytetem. Z tego sposobu postrzegania osoby duchownej wynika często brak zaufania do dziecka. Dziecko często nawet nie próbuje zgłosić krzywdy, którą wyrządził mu ksiądz, bo wie, że nikt mu nie uwierzy.”⁴⁴. Film „Wątpliwość” odnosi się, jak widzimy, do konkretnej grupy zawodowej, w której mogło dojść do pojawiania się przestępstwa. Przywołane tutaj wątki mają jednak uniwersalny charakter. Brak wsparcia dziecka, brak wiary w jego słowa prowadzić może do trwania krzywdy.

Końcowe refleksje

Przedstawione powyżej uwagi oraz refleksje miały na celu udzielenie odpowiedzi na pytanie dotyczące możliwości oddziaływania profilaktycznego filmów o fabularnym charakterze. Mowa tutaj o profilaktyce wykorzystania seksualnego dzieci. Po ukazaniu założeń metodologicznych analizy filmów, jako metody badawczej, przedstawiono pięć propozycji produkcji filmowych, uznanych za godne uwagi przykłady pozwalające na dalsze zatrzymanie się na analizowanym problemie. Jak podkreślono, wybór filmów dokonany został w sposób subiektywny. Miał on na celu zwrócenie uwagi na dostrzeganą w filmach perspektywę społeczne, rodzinnej oraz osobistej (Wybór filmów dokonany został przez autora po wcześniejszej analizie dostępnych produkcji dotyczącej omawianej tematyki.). Wskazane tutaj perspektywy odnosiły się do wątku jakim jest wykorzystanie seksualne.

Z całą pewnością przywołany tutaj temat wzbudza z jednej strony zainteresowanie, a z drugiej obawy i lęki. Cytowana już kilkakrotnie E. Kusz podkreśla, że w polskim społeczeństwie jesteśmy nadal na etapie negacji. Jak zaznacza przywołana tutaj ekspertka: „Pisze się dużo na ten temat, ukazuje się coraz więcej publikacji, ale nic się nie zmienia.”⁴⁵. Wspominane we wstępie, wyprodukowane w ostatnich latach materiały dokumentalne miały bardzo ważne znaczenie dla polskiej debaty dotyczącej ochrony dzieci przed przemocą seksualną. Dojść jednak trzeba do wniosku, że temat ten jest niemożliwy do dłuższego na nim społecznego zatrzymania się z racji bólu konkretnych osób, które np. słyszymy w produkcjach o podobnym charakterze. Tutaj ze swoistą „pomocą”

---

⁴⁴ Por. s. 225.

⁴⁵ Tamże, s. 188.

w prewencyjnych oddziaływaniach przychodzą właśnie filmy fabularne. Ukazują one najczęściej fikcyjne zdarzenia. Czasem, jak w „Czasie zabijania”, przedstawiane są one w sposób drastyczny. Widz ma jednak świadomość, że jest to fabuła i rodzaj kreacji. W tym samym jednak czasie owy widz może zastanawiać się nad tym, kim np. może być potencjalny sprawca. Czy jest nim przedstawiciel międzynarodowej szajki, jak w „Sounds of Freedom”, czy też raczej ktoś znany z sąsiedztwa lub też np. godny zaufania nauczyciel, podobnie, jak w filmie „Wątpliwość”.

To produkcje fabularne dają nam możliwość na dłuższe i emocjonalnie bezpieczniejsze zatrzymanie się na wątku związanym z trudem opowiadania o zjawisku krzywdzenia dziecka. Pozwalają na one także na wniknięcie w świat bólu, na dostrzeżenie, jak krzywda rozkłada się na kolejne lata życia danej osoby, co widzowie „Rzeki tajemnic” mogą wyraźnie dostrzec. Jednocześnie jednak kreacje poszczególnych aktorów uzmysławiają, jak kluczową postacią w prewencji jest rodzic dziecka, postać, która podobnie, jak główny bohater filmu „Dopóki piłka w grze” zobaczy, że jego dziecko nagle zniknęło.

Bibliografia

- Adas T., *Rzeka tajemnic – Przeszłość wraca z wielkim dramatem...*, „Granice.pl”, źródło: <https://www.granice.pl/news/rzeka-tajemnic-opis-gdzie-obejrzec-opinie/11077>.
- Bilewicz M., *Traumaland, Polacy w cieniu przeszłości*, Warszawa 2024.
- Briley R., *Moneyball. Dir. Bennett Miller. Columbia Pictures, 2011. DVD Trouble with the Curve. Dir. Robert Lorenz. Warner Brothers, 2012. DVD. A Journal of Baseball History and Culture*, 2/2013.
- Czyżewski S., *Analiza formalna filmu – analiza warsztatowa – analiza „partyturowa”...* (?), Images, 23/2014.
- Depesza: *Polacy chcą surowszych kar dla pedofilów*, „PAP”, źródło: <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1048690%2Cpolacy-chca-surowszych-kar-dla-pedofilow.html>.
- Dokument: *Drugi Raport Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15*, Warszawa 2022.
- Dokument: *Pierwszy Raport Państwowej Komisji ds do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15*, Warszawa 2021.
- Dokument: *Problem wykorzystywania seksualnego dzieci*, „Balans Bieli”, Telewizja Polska, Warszawa 2023, źródło: <https://www.youtube.com/watch?v=f-28sykWUls>.
- Dokument: *Worksheet A yime to kill*, „Tecumseh Local School”, źródło: <https://www.tecumseh.k12.oh.us/Downloads/Wks%20A%20Time%20To%20Kill.pdf>.
- Document: *Sound of Freedom: the QAnon-adjacent thriller seducing America*, “The Guardian”, źródło: Sound of Freedom: the QAnon-adjacent thriller seducing America | Film | The Guardian.
- Dokument: *Movie Discussion Guide: The Sound of Freedom*, Justice for Immigrante, Washington 2023.
- Dokument: *Streszczenie Pierwszego Raportu Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15*, Warszawa 2021.
- Dokument: *Metody analizy filmu #8.0.12955 Sylabusy – Centrum Informatyczne UG, Dział Kształcenia, Uniwersytet Gdański, Gdańsk* (archiwum autora).
- Golus A., *Dajemy dzieciom siłę. Droga Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę ku dzieciństwu bez przemocy*, Warszawa 2023.
- Franc T., Dobrzyniak M., *Bezbronni dorośli w Kościele. Dlaczego nie potrafimy przeciwstawić się krzywdzie*, Kraków 2024.

- Grycan E., *Ocena zmiany art. 240 § 1 k.k. przez rozszerzenie zawartego w nim katalogu czynów zabronionych o art. 197 § 3 i 4 k.k.*, *Zeszyty Prawnicze*, 2/2018.
- Grisham J., *Czas zabijania*, Warszawa 2021.
- Hasło *Prewencja*: Słownik Języka Polskiego, Warszawa, źródło: <https://sjp.pwn.pl/slowniki/prewencja.html>.
- Harkins G., *Virtual Predators Neoliberal Loss and Human Futures in the Cinema of Pedophilia*, *Social Text* 115, 2/2013.
- Jakubowski W., *Film jako medium edukacyjne*, *Studia edukacyjne*, 47/2018.
- Hunam M. M., Al.-Hafizh M., *Preserving respect in John Patrick Shanley's movie Doubt (2008)*, *English Language and Literature E-Journal*, 2012.
- Kącki M., *Maestro. Historia milczenia*, Warszawa 2013.
- Kmiecik B., Wijas M., *The Problem of Pedophilia in the Catholic Church from the Perspective of Selected Social and Legal Contexts*, *Journal of Research in Humanities and Social Science*, 9/2021.
- Kmiecik B., *Rozmowy z pedofilem – spotkanie ze sprawcą przemocy seksualnej*, *Niebieska Linia*, 4/2021.
- Kmiecik B., *Boże dzieci nie są na sprzedaż! „Sound of Freedom”: film, który rodzice powinni obejrzeć*, *Aleteia*, <https://pl.aleteia.org/2023/09/16/boze-dzieci-nie-sa-na-sprzedaz-sound-of-freedom-film-ktory-rodzice-powinni-obejrzec>.
- Klimczak P., *Dlaczego YouTube'a trzeba się bać, a Pandora Gate może się powtórzyć*, *Polityka*, 3/2024r., źródło: <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/ludzieistyle/2246899,1,dlaczego-youtubea-trzeba-sie-bac-a-pandora-gate-moze-sie-powtorzyc.read>.
- Kusz E., Terlikowska M., *Ja ci wierzę*, Kraków 2022.
- Materiał: *Dopóki piłka w grze*, *Interia.pl*, źródło: <https://film.interia.pl/film-dopoki-pilka-w-grze,flD,8111>.
- Materiał: *„Wątpliwość” na Forum Filmów Nie-Zwyczajnych*, źródło: *„Wątpliwość” na Forum Filmów Nie-Zwyczajnych – Dobre Miejsce*.
- Materiał: *Życie i proces Andrzeja Samsona*, *Uwaga TVN*, <https://uwaga.tvn.pl/repor-taze/zycie-i-proces-andrzeja-samsona-ls6688744>.
- Materska M., Kata G., Zabrocka M., Kotlińska M., *Metody badania filmów dla dzieci*, Kraków 2022.
- Michalczyk S., *Uwagi o analizie zawartości mediów*, *Rocznik Prasoznawczy*, 3/2009.
- Maggio S.S., Fritsch V.H., *The playwright as a translator of himself: doubt, a parable on the page and on the screen*, *Itinerários*, Araraquara, 36/2013.
- Redmon A., *Mechanisms of Violence in Clint Eastwood's Unforgiven and Mystic River*, *The Journal of American Culture*, 3/2004.
- Szewczyk K., Kubiak R., *Kazus Wojciecha Kroloppa*, *Interdyscyplinarne Centrum Etyki UJ*, Kraków 2014.

Sosin C., Drożdż M., *Analiza zawartości przekazów telewizyjnych w programach informacyjnych na przykładzie monitoringu TVP Info.*

M. Salwowski, *Dopóki piłka w grze*, „KulturaDobra.pl”, źródło: <https://kulturadobra.pl/dopoki-pilka-w-grze/>.

Szczepaniak K., *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych*, Acta Universitatis Lodzianis Folia Sociologica, 42/2012.

Salter A., *Sex, Lies, and Sex Offenders – Part 1 – Protect your children from dangerous people!*, źródło: <https://www.youtube.com/watch?v=0sEqWIJbEX4&t=32s>.

Turner J., *A Time to Kill, Novell, Teachers Guide*”, Random House, New York, NY, źródło: https://images.penguinrandomhouse.com/teachers_guides/9780385338608.pdf).

Zacharzewski M., *Czas zabijania*, Z dała od polityki, źródło: <https://zdalaodpolityki.pl/2021/08/03/czas-zabijania/>.

Akty prawne:

Ustawa z dnia 30 sierpnia 2019 r. o Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 (Dz. U. 2019 poz. 1820 z późn. zm.).

